

AB Tarım Politikasına Uyum Perspektifinde Fiskobirlik Ve Fındık Üreticilerinin Ekonomik Ve Sosyal Sorunlarına Çözüm Arayışları

Doç.Dr. Gürol ÖZCÜRE

Ünye İBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Öğr.Üyesi
ahmet@ahmetfidan.com

Özet

Türkiye’de tarım kesiminin yaygınlığına karşın, küreselleşme ve AB’nin gereklerine uyum çabaları henüz istenen sonuçları vermekten uzak kalmıştır. Dolayısıyla, istihdam, yeniden yapılanma ve tarımsal destekleme sistemi uyum sorunları ile karşılaşmıştır. Bu alandaki gecikmeler, çiftçileri, tüketicileri, kamu otoriteleri ve hükümet temsilcilerini güç durumda bırakmakta ve olumsuz etkilemektedir. Bu koşulların etkisini yoğun olarak hissettirdiği Karadeniz Bölgesi’nde, günümüzde, geniş bir çiftçi grubunun tek geçim kaynağı fındık tarımıdır. Fındık üreticilerinin üye olduğu kooperatif kuruluş Fiskobirlik, 2000 yılından itibaren yeniden yapılandırmaya tabi tutulmuştur. Fiskobirlik, 2005 ve 2006 yılı fındık alım sezonunda aldığı ürünün bir kısmının bedelini, bugüne kadar ödeyememiştir. Böylece, 1938’de kuruluşundan günümüze kadar görülmedik bir şekilde, bir finansman krizine girmiştir. Bu gelişmeler çiftçilerin pek çok ekonomik ve sosyal sorunla karşılaşmasına ve 31 Temmuz 2006’da, Ordu İli’nde yüz bin kişinin katılımıyla gerçekleştirilen protesto gösterilerine yol açmıştır. Daha sonra, kamu kuruluşu, TMO devlet adına arz fazlası fındığı almak ve çiftçilerin ekonomik ve sosyal sorunlarını önleme kararı vermiştir. Ancak, bu TMO desteği de 3 yıl sürdürülerek izleyen dönemde uygulamaya son verilmiştir. İçinde bulunduğumuz 2012 yılı itibariyle de 3 yıllık desteklemeden sonra fındık fiyatları tekrar piyasaya bırakılarak, milyonlarca üretici destekten yoksun bırakılmıştır. Fındık üreticileri küresel ekonomik ve finansal kriz koşullarında serbest piyasanın ve tüccarların insafına terk edilerek, fındık fiyatlarında büyük bir dalgalanma ve düşüşler yaşanması ve üreticinin mağduriyetiyle sonuçlanmıştır.

Abstract

Despite, the wide spread agricultural sector in Turkey, restructuring efforts are required by globalisation an the EU, yet, far away from the expected results. Consequently, employment, restructuring and agricultural subsidy system meet with the harmonisation problem. Delays in this area, gives difficulties and affects very negatively to farmers, consumers, public authorities and government. Nowadays, large farmer families which are economicly depends on only hazelnut prduction is hit by this sircumstances in the Black Sea Region. The Fiskobirlik, which hazelnut producers are members of the cooperative institution is required to restructuring by the force of Law since from the year 2000. The Fiskobirlik not paid the some part of this harvest to today. Thus, Fiskobirlik is meet with a financial crisis which is not seen since foundation date in 1938 until today. This sircumstances caused so many economic and social problems and protested by one hundred thousand crowded people which attended to the meeting in Ordu Province in 31. July.2006. Later, government institution the TMO is decided to buy over supply of hazelnut and prevent economic and social problems of farmers.

Anahtar Kelimeler: AB Ortak Tarım Politikası, Fındık Tarımı, Fiskobirlik

* Ordu Üniversitesi, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bölüm Başkanı

GİRİŞ

Ülkemizde tarımın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı son 30 yılda % 40'lar düzeyinden % 11'lere inmiş olmakla birlikte, günümüzde, istihdam alanındaki % 24'lük payı ile önemini koruduğu görülmektedir. Avrupa Birliği'nde (AB) GSYİH içinde tarımın payı % 1,9 iken, istihdam alanındaki payı da % 5 civarındadır. Ülkemizde tarıma gerekli önemin verilmesi ile dönüm başına alınan ürün düzeyinde verimlilik artışı sağlanması, tarım alanında gelişmiş ülkelerin izledikleri politikalara ve AB bütünleşme sürecine uyum ve üretici refahı artışı sağlanması yoluyla bu kesimde yaşanan büyük sorunların önüne geçilebileceği görülmektedir (Serin, Arıcan, 2006; 71, Şahin, 2005;64). Ülkemizde, tarım sektörünün, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan ve kabul edilen 9. 5 Yıllı Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 3,6 oranında büyümesi ve katma değer içindeki payının 2013 itibariyle yüzde 7,8 seviyesine gerilemesi bekleniyor.

Karadeniz Bölgesi'nin ekonomisinin, Doğu ve İç Anadolu ile Güney Doğu Bölgesi ile birlikte tüm diğer bölgelerimizin önemli bir bölümünde olduğu gibi tarıma dayalı olduğu, bu sektör içerisinde de ağırlığın fındık tarımında olduğu görülmektedir. Karadeniz Bölgesi ekonomik açıdan gelişmekte olan bir bölgedir. Desteklemenin kaldırıldığı son yıllarda olduğu gibi içinde bulunduğumuz 2012 yılında da, fındık fiyatları arzda olan fazlalık nedeniyle oldukça düşmüş ve geçimini bu üründen elde eden geniş bir kitleyi zor durumda bırakmıştır (Özcüre,2006;4-7).

Ülkede yaklaşık 400 bin aile, 600 bin hektardan fazla bir alanda fındık yetiştiriciliği yapmakta, yaklaşık 1,700 tüccar tarafından alınıp-satılan fındık, 156 fabrikada işlenerek katma değer ve istihdam yaratılmaktadır. Bölgede, ekonomi ve ticaret çok büyük oranda fındığa dayalı olarak yürütülmekte, 500 bin ton kabuklu ve 250 bin ton iç fındık ihraç edilerek 2005 yılında 1,8 milyon dolar, normal yıllarda da yaklaşık 750 milyon ile 1 milyar dolar arasında ihracat geliri elde edilmektedir. Bu ihracat geliri, toplam tarımsal ürün ihracatımız içinde en önemli tutarı oluşturmaktadır (Bozoğlu,2003;11).

Fındık, Karadeniz Bölgesi'nin engebeli ve dağlık arazisinde, sarp yamaçlarda yaşayanların tek uğraş konusu, tek gelir kaynağıdır. Fakat fındık dikim alanları zamanla batıya kaymıştır. Samsun, Terme-Çarşamba ve Bafra Ovası'nda sulak alanlarda yayıldığı gibi, Düzce-Adapazarı ve Akçakoca'dan, Bursa ovalarına kadar yayılmıştır. Akçakoca'nın batısında dekar132 kgürün alınırken, Ordu ve Giresun dahil, Orta Karadeniz'de dekar başına verim85 kg'a kadar düşmektedir. Fındık dikim alanlarının genişlemesi, sulak alanlarda fındık yetiştirilmesi sonucu fındık üretimi hızla arttı. 2006 Yılında 650 bin tonun üzerinde kabuklu üretim gerçekleştirilmiştir. İç talep 50-60 bin ton kabuklu fındık seviyelerinde gerçekleştiğinden, dış talepte 500 bin ton olduğundan, bunun üzerindeki fındık elde kalmaktadır. Fındıkta bir yıl var, bir yıl yok yılı söz konusu değildir. Bu nedenle elde kalan stoku bir yıl sonra satmak ta mümkün olmamaktadır. Sadece 2003 - 2004 yıllarında fındığı don vurduğu için üretim azalmış ve piyasada fiyat yükselmiştir.

2005 Yılı alım sezonunun açılışından itibaren, Fiskobirlik tarafından açıklanan fiyatlara bağlı olarak, çok yüksek şekilde işlem gören fındık fiyatları 2005 sezonu ilerledikçe düşmeye başlamış, 2006 sezonunda ise bu düşüş sonucu zarar gören üretici lehine fiyatları yükseltmek ve arz fazlası fin ği almak üzere Fiskobirlik yanında TMO'da devlet adına fındık alımına başlamıştır.

I. KÜRESELLEŞME, AB TARIM POLİTİKALARI VE

TÜRKİYE'DE TARIMIN SANCILI DÖNÜŞÜMÜ

Dünyada her yıl tarıma 300 milyar dolar destekverilmektedir. Yalnızca, gelişmiş yedi ülke (G-7'ler) kendi çiftçilerine, yılda 284 milyar dolar tarımsaldestek vermektedir. AB ülkelerinde dolaylı destekler hariç kişi başına düşen doğrudan destek oranı yıllık 2 bin 500 dolar, ABD'de 4 bin 500 dolar, Türkiye'de ise 40 dolardır. AB' de DGD'nin desteklemeler içindeki payı % 6, pazar fiyat desteği % 50 ve girdi kullanımına dayalı destek ise yüzde10' dur. Türkiye'de "tarıma desteği kaldırın" diyen ve 2002 Mayıs başında tarım desteklerini yüzde 70 artırma kararı alan ABD de, bu rakam 97 milyar dolar, AB ülkelerinde 127 milyar Euro'dur (Bia Haber Merkezi,2002).

Türkiye'de tarımın 70 yılı aşkın süredir yaşanan dönüşümü, aslında, kapitalist sisteme eklememesinin de tarihidir. Burada bağımsız ve ulusal bir tarım politikası izlenmesi talepleri, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve dışarıdan borçlanma sonucu, Dünya Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası ile AB politikalarıyla mümkün olmamaktadır (Minibaş, 2006; 3).

1980 Sonrası gelişmiş batılı ülkelerin, DTÖ ve IMF ve Dünya Bankası (DB) kanalıyla harekete geçerek, tarım alanında yaşanan sorunları çözecek reformlar konusunda çeşitli tavsiyelerde bulunmuşlardır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT), DB'dan Alman kredi çerçevesinde AFC (Almanya) adlı kuruluşa, 1986-1987 yıllarında "Tarım Satış Kooperatiflerini Geliştirme Projesi" hazırlattığı bilinmektedir. Bu projede de, merkezi bir kurulun oluşturulması öngörülmektedir. Sonuçta, 1994 krizinin de etkisiyle tarımsal desteklemelerin kaldırılması ve tarımsal üretimin kısılmasını ve arz fazlasının yol açtığı fiyat düşüşlerini önlemek üzere "Tarım Reformu Uygulama Projesi", (Agricultural Reform Implementation Project, ARIP) hayata geçirilmiştir.

09.12.1999 tarihinde, imzalanan IMF Niyet Mektubu'nun "Kamu Mali Kesimindeki Yapısal Reformlar" başlıklı bölümünde; kamu finansmanının kuvvetlendirilmesi, orta vadede topluma daha iyi hizmet sunulması, vergi yükündeki eşitsizliğin giderilmesi ve kamu harcamalarındaki israfın azaltılması hedeflenmektedir. Bu amaçla, reform çalışmalarının tarım, sosyal güvenlik, kamu mali yönetimi ve şeffaflık ile vergi politikası ve idaresi alanlarında yoğunlaşacağı belirtilmektedir. Tarım politikaları alt başlığını taşıyan bölümünde mevcut tarımsal destekleme

politikaları eleştirilerek, destekleme alımı politikasının, ekonomiye GSMH'nın %3'ü oranında maliyet getirdiği belirtilmiştir. Destekleme politikalarının yerine doğrudan gelir desteği sisteminin uygulanacağı açıklanmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda, 1999-2002 döneminde tarımsal üretim, 27 milyar dolardan 22 milyar dolara düşmüştür. Destekleme alımları kaldırılarak, Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemesi, dekar başına (16 YTL) üzerinden başlatılmıştır. Bu da ortalama 20 dekarın altında araziye sahip, Karadeniz’li fındık üreticileri için ortalama 320 YTL’lik bir destek anlamına gelmektedir. Oysa, ABD ve AB ülkelerinin destekleme alımlarına büyük tutarlara ulaşacak şekilde devam ettikleri görülmektedir (Özkaya,2006;37).

A. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI (OTP)

Türkiye, AB’ye tam üyelik amacıyla, Ortak Tarım Politikaları (OTP) ilkelerine, müzakere döneminde uyum sağlamak zorundadır. Bu süreçte, geniş bir kesimce kabul edildiği üzere, bazı uygulamalara ve tam uyumun gerçekleşmesine, tam üyelikten sonra, uzun yıllar sürebilecek ilave bir geçiş sürecine gerek duyulabilecektir. Ülkemizde tarım sektörünün OTP’ye uyumu açısından karşılaşılabilecek ön önemli sorunlar arasında tarım sektörünün yapısı ve geçimini tarımdan sağlayan nüfusun fazla olması en başta gelmektedir.

AB bütçesinin en büyük kısmını oluşturan, en eski ve en karmaşık politika, OTP’dir. OTP ile birlik içinde üretici ve tüketicilerin istikrarlı fiyatlarla kaliteli ürünlere erişmesi, ortaya çıkabilecek gıda yetersizliklerinin önlenmesi, böylece, dışa bağımlılığı önleyerek, verimlilik ilkelerine göre düzenlenmiş sağlıklı ve çevreye zarar vermeyen bir üretim gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Günümüzde, OTP’daki karmaşıklığı ortadan kaldırmak amacıyla bir reform gerçekleştirilmektedir Tarım alanında ülkemizin de benzer hedeflere yöneldiği izlenen kalkınma planlarından anlaşılmaktadır (İKV,2004;4).

AB ile ülkemizin sanayi mallarında Gümrük Birliği’ni (GB) gerçekleştirdikten sonra önümüzdeki süreçte, sırasıyla hizmetlerin, işgücünün ve tarım ürünlerinin de serbest dolaşımını sağlamak amacıyla müzakereleri gerçekleştirmek yükümlülüğü ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bu süreçte ülkemizin avantajlı olduğu noktalar bulunmaktadır. Bu açıdan, AB tarım sistemini çok iyi tanımak, onunla bütünleşerek, rekabet edebilecek düzeye erişmek zorunluluğu bulunmaktadır.

1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması (daha sonra yapılan değişikliklerle Avrupa Toplulukları Antlaşması-ATA) adını almıştır) OTP esaslarını ATA m.32 ile m.38 arasında belirlemiştir. Ortak Pazarın tarım ürünleri için işlemesi ve gelişmesi için OTP'ye ihtiyaç duyulmaktadır. (Tekinalp,2002;421).

Ortak Pazar, tarımı ve tarımsal ürünlerin ticaretinin de kapsamaktadır. OTP'nin amaçları;

a-) Teknik ilerlemeyi geliştirerek, tarımsal üretimi rasyonel biçimde artırarak, başta işgücü olmak üzere, sermaye ve toprak gibi üretim faktörlerinin en iyi şekilde kullanımını sağlayarak verimliliği yükseltmek,

b-) böylece, tarımla uğraşanların gelirini artırarak, çiftçilerin iyi bir yaşam düzeyine kavuşmasını sağlamak,

c-) piyasalara istikrar kazandırmak,

d-) ürünlerin arzını güvence altına almak,

e-) ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaşmasını sağlamaktır (ATA m. 33.1).

OTP Bu kapsamda olmak üzere; Mesleki eğitim, araştırma ve tarımsal bilgilerin yaygınlaştırılması alanlarında girişilen çabaların etkin eşgüdümünün sağlanması; bu projelerin veya kurumların ortaklaşa finanse edilmelerini de kapsar (ATA m. 35).

OTP'nin ilkeleri ise; Tek Pazar İlkesi, Topluluk Tercihi İlkesi ve Mali Dayanışma İlkesi'dir.

a-) Tek Pazar İlkesi; Bu ilke ile tarım ürünlerinin OTP kapsamında üye ülkelerde serbest dolaşımı yani, ticaretin gümrük vergisi, tarife ve kotalarla engellenmemesi amaçlanmaktadır. Böylece, Tek Pazar gerçekleştirilecektir. Euro'nun 2002 yılında yürürlüğe girmesi bu süreci kolaylaştırmıştır.

b-) Topluluk Tercihi İlkesi; Üye ülkeler birbirlerinin yetiştirdikleri ürünlere öncelik tanımaktadırlar.

c-) Mali Dayanışma İlkesi; OTP doğrultusunda yapılacak ödemeler ortaklaşa oluşturulan bir bütçeden yapılmaktadır. Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) bu amaçla kullanılmaktadır.

AB, OTP ile kendi tarımını korurken, ithalatçı konumundan ihracatçı konumuna gelmiştir. Bunun da üçüncü ülkelere özellikle de yeni gelişmekte olan ülkelerin tarım ürünleri ihracatına olumsuz etkileri olmuştur. OTP'nin üreticiye ve tüketiciye sağladığı birçok yarar bulunmaktadır. Üreticiye istikrarlı bir pazarda, istikrarlı fiyatlarla, dış rekabete karşı korunan bir pazarda AB üyesi 25 ülkede, nüfusu 500 milyona yakın, gelir düzeyi yüksek bir tüketiciye serbestçe satış yapma olanağı ve FEOGA fonlarından sağlanan destekler sunulmaktadır. Tüketiciler de kendi kendine yeterli bir Avrupa'da gıda tüketimi, makul fiyatlarla ürün satın alma, sağlıklı ve kaliteli ürüne erişme, çevre koşullarına uygun ürün ve ürün çeşitliliği sağlanabilmektedir. OTP'nin bazı istenmeyen etkileri de bulunmaktadır. Bunlar; ürün fazlalıkları, maliyet artışı, bölgeler arası gelir farklılıkları ortaya çıkması, genel refah kaybı, Dünya ticaretine olumsuz etki ve çevre tahribatıdır (İKV,2004;14-18).

Ürün fazlalıkları ile mücadele için 1997 bütçesine konulan 1.6 milyar ECU, alınan önlemler sonucu 2000 yılında 951 milyon Euro'ya gerilemiştir. Bütçe maliyeti giderek artan OTP uygulaması ile FEOGA Garanti Bölümü harcamaları 2001 yılında 44 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Fiyat garantisine dayanan gelir desteklemesi sonucu %80'i büyük toprak ve işletme sahibi çiftçilerde gelir artışı olurken %20'lik küçük üreticilerde ise gelir kaybı ortaya çıkmaktadır (Özcüre,2004b;79-94).

AB ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasıyla birlikte, Türk tarımının önünde yeni ve zorlu bir süreç başlamaktadır. Gerçi, AB 2006 yılı sonunda aralarında tarımın da bulunduğu 8 başlıkta müzakereleri durdurmuştur.

B. TÜRK TARIMININ OTP'YE UYUMU

Bilindiği gibi AB'nin hukuk sistemi uluslararası kuruluşlardan farklıdır. Bunu uluslar-üstü (supra-nasyonel) bir hukuki yapı ve işleyiş olarak tanımlıyoruz. Yani Avrupa Toplulukları Antlaşması (ATA) gibi Kurucu Antlaşmalardan başlayarak, Üye Devletlerde uygulanması zorunlu tüzük ve yönergeler gibi yasal düzenlemelerin Avrupa Toplulukları Adalet Divanı yetkisi

ile korunması mahkeme kararları ile oluşan bu üst hukuk normlarının Üye Devletlerin Anayasa mahkemesi tarafından bile değiştirilemediğini görüyoruz. Bu açıdan ATA ve diğer normlardan oluşan OTP'ye uyum açısından önümüzdeki yıllarda sürdürülecek olan müzakere sürecinde hep gündemimizde olacaktır (İKV,2001;5).

AB'nin tarım politikalarına tam üyelik amacıyla ülkemizin uyumunun sağlanması gerekmektedir. Hatta bu süreçte bazı uygulamaların tam üyelikten sonra 3-6 yıl veya daha fazla sürebilecek ilave bir geçiş sürecine gerek duyulabilmekte ve AB'de bunu kabul etmektedir. Türkiye'nin 42 yılı aşkın süreden beri devam eden AB ile bütünleşme sürecinde en az mesafe alınan sektör tarımdır. Bu nedenle en sorunlu alan olarak gösterilmektedir. Uyum için de uzun yılların geçmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Tarım alanında karşılaşılabileceğimiz sorunları üç ana başlıkta toplamamız mümkündür.

1-) Ülkemizde somut ve makro hedefleri bulunan bir tarım politikasının eksikliği duyulmaktadır. Bu açıdan AB OTP'si ile karşılaştırılacak bir ulusal tarım politikası belirlemek zorundayız. Bu yapılmadığı sürece müzakerelerin başlaması hakkında olumlu bir karar alınsa bile AB ile hangi tarım politikasını ve neyi müzakere edeceğimizi bilemeyiz.

2-) Ülkemizde yeterli ve sağlıklı bir istatistiki bilgi ve kayıt eksikliği bulunmaktadır. Arazi, hayvan ve çiftçi kayıt sistemi geliştirilmemiştir.

3-) Türkiye'nin AB'ye OTP'ye uyum taahhüdü bulunduğu gibi Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olarak ta bu örgüte tarımda verdiği sözler bulunmaktadır. Ayrıca, 2001 Krizi sonrası ülkemizin IMF'ye verdiği sözler de tarım kesimi üzerinde ulusal yararlarımız doğrultusunda beklenen değişimin gerçekleştirilmesini engellemektedir (İKV,2001;6-7).

Bu sorunların çözümlenmesinde ve karşılaşılabilecek zorlukları aşmada, yasal mevzuat ve düşünce sistemimizde önemli değişiklikler olması kaçınılmazdır. Bu açıdan tarım alanında yapılması gereken ancak eksik olarak gösterilen konular, 2004 İlerleme Raporu'nda yer aldığı şekliyle şu konulardan oluşmaktadır.

-Kırsal Kalkınma, Çevresel Tarım ve Ormancılıkta mevzuat uyum ve uygulaması çok sınırlı kalmıştır.

-Hayvan sağlığında mevzuat uyumu sınırlıdır.

-Tarımı yeniden yapılandırmayı hedefleyen bir Kırsal Kalkınma Stratejisi oluşturulması öncelikli olmalıdır.

-Bitki sağlığı ile ilgili mekanizmalar geliştirilmelidir. Ayrıca bu alanda, etkin bir çiftçi ve arazi kayıt sistemi, çiftçi kimlik numarası ve parsel numaralarının kullanılması gerekmektedir. Ancak, bu uygulamaların günümüze kadar %60'ının tamamlanabildiği görülmektedir. Yine, kadastro çalışmalarının da ancak %85'i bitirilebilmiştir.

Tarımsal ödemelerin yönetim ve denetimi için vazgeçilmez olan arazi tanımlama sistemi dahil Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) sisteminin de acilen kurulması gerekmektedir. Bu amaçla ödeyici kurum oluşturularak, tarımsal destek sistemleri, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri'nin yeniden yapılandırılması, girdi ve kredi desteklerinin terk edilmesi ve gıda sanayileri gibi kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi istenmektedir.

Ülkemizin AB ülkelerine (AB-15) tarım ihracatı 2003 yılı rakamlarıyla 2 milyar 36 milyon EURO'ya eşitken, ithalatımız da 1 milyar 27 milyon EURO'dur. Tarım ihracatımız başta fındık olmak üzere tahıl, sebze ve meyve ürünlerinden oluşurken, ithalatımız tütün, tahıl, hayvansal ve bitkisel yağ ürünlerinden oluşmaktadır. AB'ye yeni üye olan 10 ülkeye ise 126 milyon EURO'luk tarım ürünü ihracatı yaparken, 29 milyon EURO'luk tarım ürünü ithalatımız bulunmaktadır. Bu tutarları gerçekleştirirken AB üyesi ülkelerin tarım ürünlerine karşı iç piyasayı bazı teknik engeller koyarak korumaya çalışıyoruz. Ayrıca, tütün ve fındık gibi ürün fazlası olan tarım ürünleri içinde alternatif ürünler geliştirmeye çalışıyoruz (Özcüre, 2004a;3).

Avrupa Birliği Dışişleri bakanları Türkiye ile devam eden tam üyelik müzakerelerinde 8 başlığı askıya aldı. Askıya alınan, daha doğrusu müzakeresi durdurulan başlıklardan en önemlisi "Tarım ve Kırsal Kalkınma". AB'ye sonradan üye olan ülkelerin hemen hepsi tarım ve kırsal kalkınma müzakerelerinde ciddi sıkıntılar yaşadı. Polonya, tarım ve kırsal kalkınma görüşmeleri nedeniyle bir kaç kez rest çekmiş ve "istediğimiz destekleri vermezseniz üyelikten vazgeçeriz" diye masadan kalkmıştır. Diğer üyelerle de benzer sorunlar yaşanmış ve yaşanan bu yapısal sorunlar ve uygulanan politikalar nedeniyle, Türkiye için, AB OTP'na uyumun çok daha zor olacağı anlaşılmaktadır.

AB, belgelerine göre Türkiye'nin, OTP'na uyumu için yılda en az 11 milyar Euro kaynak gerekiyor. AB, bu desteği vermek istemediğini açık açık söylüyor. Bu nedenle bugün olduğu gibi bundan sonra da tarım ve kırsal kalkınma başlığı Türkiye'ye karşı bir silah gibi kullanılacaktır (Yıldırım, 2006).

C. YENİDEN YAPILANDIRMA YASASI

Yeniden Yapılandırma Yasası olarak adlandırılan, 4572 Sayılı ve 01.06.2000 Tarihli (Yürürlük:16 Haziran 2000), “Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun”, amaç olarak; “tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek ve bu kuruluşların yeniden yapılanması için yasal bir çerçeve oluşturarak, tarım satış kooperatif ve birliklerini etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve malî yönden bağımsız kılmaktır” hükmünü taşımaktadır. Yine, kanunun giriş bölümünde “Üreticiler; karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle meslekî faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarını sağlamak, ürünlerini daha iyi şartlarla değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla, aralarında sınırlı sorumlu, değişir sayıda ortaklı ve değişir sermayeli, tüzel kişiliği haiz tarım satış kooperatifleri kurabilirler” denilmektedir.

4572 sayılı Yasa ile Fiskobirlik mali yönden bağımsız, siyasi etkiden arındırılmış özerk bir kuruluş hale getirilmiştir. Yine, bu yasa ile geçmiş, Fiskobirlik borçlarının Hazine tarafından üstlenilmesi kararlaştırılmıştır (Şahin,2005;66).

1163 sayılı Kooperatifler Yasası'nın geçici 1/D maddesiyle, bir Yeniden Yapılandırma Kurulu'nun kurulacağı, dört yıl etkinlik gösterecek bu Kurul'un 7 kişiden oluşacağı, 6'sının siyasi otorite tarafından belirleneceği ve Bakanlar Kurulu'nca atanacağı, Sanayi ve Ticaret Bakanı'na karşı sorumlu olan Kurul'un, Kooperatif ve Birliklerin yeniden yapılandırılması, ekonomik etkinlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde faaliyetlerini sürdürebilir bir yapıya kavuşturulması ve bu amaçla alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi konusunda çalışma, inceleme ve önerilerde bulunacağı düzenlenmektedir. Yasanın geçici 1/E maddesinde, devlet veya kamu tüzel kişilerinden herhangi bir mali destek sağlanamaz hükmü bulunmaktadır.

II. DÜNYA FINDIK ÜRETİMİ VE TÜRKİYE

Türkiye, fındık tarımı alanında dünyanın en büyük üreticisidir. 1974 yılında dünyanın %64 fındık üretimini gerçekleştirirken, günümüzde bu oran % 75'lere ulaşmıştır. Dünya fındık ihracatının yaklaşık % 85'ini gerçekleştirmektedir (Bozoğlu,2002;11).

Fındığın kullanıldığı alanların ve tüketim şeklinin % 70 çikolata, % 15 şekerleme ve pasta, %10 kuruyemiş ve %5 diğer olduğu görülmektedir. Bu diğer alanlar arasında; yağ ve yem sanayi, kontralit, boya, petrokimya ve kabuğunun yakacak olarak kullanılması belirtilebilir.

Fındık ihracatının önemli miktarda döviz sağlama ve üretimde yıllar itibariyle iklime dayalı olarak dalgalanmalar yaşanması bu müdahalenin en başta gelen gerekçelerini oluşturmaktadır. Devlet müdahalesi, taban fiyat uygulamalarıyla 1964-1994 yılları arasında Fiskobirliğe devlet adına fındık alım yetkisi verilmesiyle sonuçlanmıştır. 1994-2001 yılları arasında ise yine taban fiyat açıklanmış, ancak Fiskobirliğe DFİF kaynaklarından kredi sağlanarak, kendi adına ancak hazine kaynaklarından fındık alımı yapması sağlanmıştır (Bozoğlu,2002;11).

Aşağıda yer alan, Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere, Dünya toplam fındık üretimi, iklim koşullarına bağlı oranda önemli dalgalanmalar göstermektedir. En önemli fındık üreticisi olan ülkemizin, geniş üretici kesimlerin bu dalgalanmadan olumsuz etkilenmemesi amacıyla, üreticinin üye olduğu kooperatif kuruluş, Fiskobirlik ve diğer tarafların piyasanın istikrarlı ve düzgün işleyişini sağlayacak şekilde faaliyet göstermesi için gerekli gerekli müdahalelerde bulunması ve önlemleri alması gerekmektedir.

TABLO 1: FINDIK ÜRETİM BİLGİLERİ

Dünya Fındık Üretimi (Kabuklu-Ton)						
Yıllar	Türkiye	İtalya	İspanya	ABD	Diğer	Toplam
1994	600.000	118.000	24.000	21.000	37.469	800.469
1995	435.000	125.000	14.800	38.800	37.622	651.222
1996	464.000	115.000	6.500	18.900	40.051	644.451

1997	470.000	90.000	25.000	35.000	42.740	662.740
1998	582.000	110.000	15.000	18.000	44.915	769.915
1999	546.000	100.000	35.000	35.000	45.157	761.157
2000	475.000	90.000	15.000	18.000	35.000	633.000
2001	705.000	115.000	25.000	40.000	30.000	915.000
2002	620.000	100.000	20.000	15.000	30.000	785.000
2003	450.000	80.000	20.000	45.000	25.000	620.000
2004	360.000	100.000	25.000	30.000	25.000	620.000
2005	600.000	70.000	20.000	25.000	30.000	745.000
2006 (Tahmini)	650.000	120.000	24.000	29.000	40.000	863.000

Kaynak: Fiskobirlik, 2006.

A. KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE FİSKOBİRLİK

1. Kuruluş

Atatürk'ün "Belli başlı ürünlerimizi ilgilendiren birlikler kurulmalıdır" talimatı üzerine, Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik), 1935 yılında kabul edilen 2834 Sayılı Kanun ilkeleri uyarınca, 1938 yılında kurulmuştur. Kuruluş amacı, üreticileri tek çatı altında toplamak, ortaklarının ürününü en iyi şekilde değerlendirmektir. Kuruluşundan 1964 yılına kadar Fiskobirlik, kendi adına fındık olarak ihraç etmiş, ortaklarına gübre ve fındık ilaçları temin etmiştir. Karşılıklı yardımlaşma anlayışına dayalıdır. Kuruluşundan 1964 yılına kadar, kendi adına fındık olarak ihraç etmiş, ortaklarına gübre, fındık ilaçları temin etmiş ve özerk olarak

faaliyetlerini yürütmüştür. 1964 yılında ilk kez fındık devlet tarafından desteklenmiş, taban fiyat uygulaması başlatılmıştır. 5 Nisan 1994 Kararları ile de fındık destekleme kapsamından çıkartılmış, ancak devlet desteği özellikle, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) sağlanan fonlarla devam etmiştir. Bugün de bu fonlardan fındığın desteklenmesine gerek duyulmaktadır. Eksik rekabet piyasalarının bulunduğu ekonomilerde, kooperatifler bir korunma ve sosyal politika aracı olarak ortaya çıkmışlardır (Şahin,2005;65).

Fındık üreticilerinin tek başlarına yapamayacağı, birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirerek kurmuş oldukları Fiskobirlik, bugün 50 kooperatifi ve 250 bine yakın ortağıyla sadece Türkiye'de değil, dünya fındık tarımında da önemli bir kuruluştur.

Fiskobirlik, üye sayısı bakımında ülkemizin en büyük tarım satış kooperatifleri birliğidir. Uzun yıllar ülkemizde uygulanan tarım politikası gereği, Fiskobirlik kanalıyla üreticiye yapılan fındık taban fiyat destekleri, günümüzde ortadan kalkmış durumdadır. Tarım sektöründe sınırlı bütçe imkanlarıyla, piyasada ortaya çıkan serbest fiyatlara, devlet tarafından bir miktar piyasa üstü fiyatlarla, TMO aracılığıyla alım yapılmak suretiyle müdahale edilmiştir.

Fiskobirlik, üreticiden emanete ürün alımlarına başladığı 2006 fındık alım sezonu boyunca da, ürünü alıp, üreticiye bedelini daha sonra 3 taksitte ödemeye karar vermiştir. Böylece, finansman sıkıntıları içinde piyasaya bir alıcı olarak girmektedir. Ancak, serbest piyasada 2,5 milyon civarında işlem gören fındık, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) tarafından Kg. başına Giresun 4 YTL Ordu 3,5 taban fiyat açıklamak müdahale alımı yaparak, Fiskobirlik tarafından da bedeli sonra ödenmek üzere emanet sistemiyle 5 YTL brüt olarak işlem görmektedir. Böylece, piyasada daha önce, örneğine pek rastlanmayan şekilde, bir üçlü fiyat oluşmuş durumdadır. Fiskobirlik, serbest piyasanın üzerinde belirlediği fiyattan işlem yapmak suretiyle, üreticiyi korumaya çalışırken, öte yandan da kendi geleceği ile riskli bir dönem geçirmektedir. Çünkü, piyasanın 2 katı yüksek bir fiyatla alımı yapılan bu fındığın değerlendirilmesinde ve Fiskobirliğin amacına uygun şekilde faaliyetlerini sürdürmesinde önemli güçlüklerle karşılaşılması söz konusudur. Fiskobirlik, kuruluş amacında yer alan, piyasadaki ürün fazlasını alarak fiyatı üreticiler lehine düzenleyemediğinden işlevini yerine getiremeyen bir duruma düşmektedir.

Fiskobirlik işlevine yerine getiremeyince, yoğun olarak Devlet desteğine gereksinim duyulan bu dönemde, üretici açısından beklenen destek 2005 için gelmemiş, 2006 yılı ürünü için de çok geç gelmiştir. Ancak, üretici birliklerinin öncülüğünde gerçekleştirilen fındık mitingleri ve eylemler sonucunda, TMO aracılığıyla devlet geçte olsa piyasaya girerek, arz fazlası fındık dolayısıyla serbest piyasada oldukça düşen fındık fiyatlarına müdahale etmek ve arz fazlası fındık alımına başlamıştır.

İçinde bulunduğumuz şu anda, bu tehditler TMO ve Fiskobirlik tarafından piyasa fiyatlarının üzerinde alım yapmasıyla kısmen bertaraf edilmiş görülmekle birlikte, ileride Birlik yönetiminin aynı finansman sıkıntısına düşmemesi için dikkatli adımlar atılması ve etkin şekilde yeniden yapılanmanın sağlanarak, yeni koşullara uygun şekilde faaliyetlerin sürdürülmesi gerekmektedir.

Ancak, faaliyet gösterilen tarım alanında küresel etkiler, kendisini Türkiye’de de, Dünya’nın diğer bölgelerinde olduğu gibi yoğun olarak hissettirdiğinden, Fiskobirlik gibi geçmişi 1938’lere kadar giden köklü bir kuruluşu yeniden yapılanmaya zorlamakta ve bir var oluş ve yaşam mücadelesine zorlamaktadır. Bu zorunluluk, Birlik tarafından temsil edilen milyonlarca Karadenizli fındık üreticisi ve aile üyelerinin sosyal ve ekonomik koşullarını belirlediğinden daha da önem kazanmaktadır.

Bankalardan yeni kredi bulabilmek için girişimlerini sürdüren Fiskobirlik, Ziraat Bankası ve Şekerbank’tan kredi alarak, üreticilere 2005 yılı ürün bedeli borcunun bir kısmını ödemiştir. Kalan borçları ödemek için çalışmalarının sürdüğünü ve kurumun 16 bin üreticiye 85 milyon YTL borcu bulunduğu ve 2006 yılı alım kampanyasını da 11 Eylül’de açan birliğin, bugüne kadar ortağı olan üreticiden 'emanet' usulü ile alım yaptığı, ürün alımlarının 50 kooperatif bölgesinde mesai günü ve saati içinde sürdürüldüğünü ifade eden yetkililer, birliğin 42 bin ton ürün karşılığında üreticiye yaklaşık 190 milyon YTL borçlandığı, ödemelerin daha önce açıklanan takvime göre, ürün bedelinin yüzde 10'unun FİSKOMAR marketlerinden alışveriş fişi, geriye kalan yüzde 90'lık kısmının ise 2007 yılının şubat, mayıs ve temmuz aylarında 3 eşit taksit halinde yapılacağı açıklanmıştır (Kanal B T.V.,2006).

Fiskobirlik, TMO ile 6 maddelik bir anlaşma imzalanmıştır. TMO ve birliğin 2006 ürünü arz fazlası fındıkta ortak hareket ederek, 2005 ürünü fındığa kredi bulunması, 2006 ürün alımlarına da yine kredi temin etmede garantör olma maddeleri, 1 yıllık anlaşma ile TMO ve birliğin almış

olduğu ürünleri işleyerek satma amaçlanmıştır. Birliğin bundan sonraki hedefi de aldığı ürünü işleyip mamul madde haline getirip piyasaya satmak ve iç piyasadaki 50-60 bin ton dolayında olan iç tüketimi 100 tona çıkarmaktır. Bu konuda en gözde ürün fındık ezmesidir. Özel kuruluş, Sağra A.Ş. ile de bu konuda işbirliği yapılmıştır. EFİT ve Sağra'nın aylık 2500-3000 ton fındık işleme kapasitesi, yılda 50-60 bin tona karşılık gelir. Fındık işleme kapasitesini fındık mamullerini çeşitlendirerek, fındığın işlenmiş olarak satılması kararlaştırılmıştır. Birliğin yeniden yapılanması EFİT A.Ş'nin geliştirilmesi konusu üzerinde olacaktır (Güzel Ordu,2006;14).

Fındık fiyatları iç ve dış piyasada büyük bir dalgalanma göstererek, serbest piyasada yaşanan önemli orandaki bu düşme, çeşitli spekülasyonlar ile haksız kazançlar edinilmesine, üreticinin ve onlarla iş yapan esnafın mağduriyetine ve üreticiler dışında da çeşitli grupları etkileyen sorunlara yol açmıştır.

30 Temmuz 2006, Pazar günü Ordu'da yapılan 100 bin kişilik fındık mitinginden sonra, medyada yaygın olarak yer verilen ve yorum yapılan fındıkta yaşanan sorunlar dikkati çekmeye başlamıştır. Fiskobirlik %10 kadar bir fındık almış. Bunu da bugüne kadar ödeyememiştir. Fındık fiyatlarındaki istikrarsızlık sorununu çözecek taraflardan birisi Fiskobirlik'tir. Bunun için de eldeki fındığı işleyerek ve daha fazla katma değer yaratarak satmaya çalışmalıdır. Fiskobirlik'in, alacağı olan üreticiye, Fiskomarlar'dan para yerine, gıda malzemesi vererek bu borcun bir kısmını ödemeye çalışmasında olduğu gibi, üreticiye mağduriyetini unutturacak çözümler geliştirmeye devam etmektedir. Fiskomarların zarar edenlerini kapatarak, eldekileri daha etkin çalıştırarak, binaları kiraya vererek, bir kısmını satarak, her ekonomik işletmenin, varlığını sürdürmek için küçülerek krizden çıktığını bilerek bunları yapmaktadır.

Üretici, Fiskobirlik'in geçen yıl alıp ta bedelini ödemediği borcunu bir an evvel ödemesini, ayrıca, yeni pazara indireceği mahsulü için düşük fiyat istemediğini ve mağdur edilmeyeceği bir fiyattan ödenecek şekilde, ürününü satmak istediğini yüksek sesle söylemiştir. Çünkü, Fiskobirlik yüksek fiyat açıklamış ve fındık elinde kalmıştır. İhracatı ancak mamul mal olarak düşünebilir, ancak, iç fındık ihracatında bu zamana kadar Fiskobirlik olmamıştır. Ancak, entegre tesislerinde işlediği fındığı çikolata ya da fındık yağı şeklinde ihraç etmektedir. Bu nedenle de ilk 500 büyük firma içinde en önlere yer almaktadır.

Hükümet kanadının kendisine bu konumunu sürdürmesi konusunda destek vermediğini açıklamıştır. Aldığı fındığı satarak ödeme yapamadığı gibi ne DFİF kaynaklarından ne de hazine kaynaklarından fon sağlayabilmiş, yine, bankacılık kesimi de kredi açmamıştır. Düşük fiyat politikası uygulamaları, piyasa mekanizmaları dahilinde uygulamaya geçirilmiştir. Fiskobirlik zararına fındık satmaya mahkum edilmiştir. Şimdi, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Fiskobirlik depo ve uzmanlarından da yararlanarak, hazine adına fındık alımı yapacaktır. Bunun için, Fiskobirlik ile bir protokol yapmışlardır. Böylece, piyasadan çekilecek bir miktar fındığın fiyatları yükseltmesi sağlanacaktır. Fiyatların yükselişi Fiskobirlik ve üreticinin rahat nefes alması anlamına gelmektedir. İhracatçı ise, alivre dediğimiz piyasanın bir gerçeği doğrultusunda, üreticinin henüz pazara indirmediği fındığı tahmini fiyatlardan pazarlıyor. Geçen sezon başında kentali (100 kg. iç fındık) 1020 dolara, belki de tarihinde ilk kez satılan fındık, önce 500 dolar civarına şimdi de 350 dolar civarına düşmüştür. Bu fiyatlarla, geçen yıl ki 2 milyar dolarlık ihracat gelirinin çok altında bir döviz girdisi sağlanacaktır. Aslında geçen sezon başında, Fiskobirlik tarafından açıklanan ortalama 6,5 milyonluk yüksek fındık fiyatı işine yarayan ihracatçılar, sonra fındığı daha ucuza alıp, daha fazla kar edebilmek için yüksek fındık fiyatını eleştirdiler. Sonra da fiyatı düşürdüler. Ama bu durumun sorumlusu elbette onlar değil. Hükümet bu duruma müdahale etmekte geç kalmıştır. Çünkü ülkeye girecek döviz artırmak ve istikrarsız fiyatları önlemek hükümetin görevidir. İhracatçıların sorumluluğu, mümkün olduğunca çok fazla fındık alıp-satarak arada komisyon geliri ve kar elde etmektir

Hükümetin fındıkla ilgili tutumuna bakıldığında, Birliğin yaklaşık 1.5 milyar YTL'lik görev zararı ve 400 milyon YTL'lik borcunun Hazine tarafından üstlenilerek tasfiye edildiğini görmekteyiz. Böylece, Fiskobirlik'in, DFİF gider hesabına kalan borçlarının, 4572 sayılı kanun ve ilgili yılların Bakanlar Kurulu Kararları uyarınca terkin (silme) ve mahsup edilmesine yönelik süreç tamamlanmıştır. Bu işlemler sonrasında birliğin DFİF'e kalan 94.5 milyon YTL tutarındaki bakiye borcu, Hazine Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığı'na terkin edilmiştir. Ayrıca, Fiskobirlik'in 19 milyon YTL, personel düzenlemeleri sonucu, kıdem ve ihbar tazminatı ödemelerinde kullanılmak üzere destek sağlanmıştır. Özet olarak, Fiskobirlik'in Hükümet tarafından silinen borçları; Görev Zararları: 1,5 milyar YTL. Yapı Kredi Bankası'na: 152,4 milyon YTL. Pamukbank'a (Halkbank ile birleşti): 161,1 milyon YTL. DFİF'e: 94,5 milyon YTL. Çalışanlara Aktarılan Kaynak: 19 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

Böylece, öncelikle, Fiskobirlik'in 1999-2001 yılı ürünü fındıklarının satılması ve yağlığa ayrılması sonucunda karşılaştığı 94,5 milyon yeni lira tutarındaki borcun silindiği ve alınan tedbirlerin, birliğin öz sermaye yapısını güçlendirmeye yönelik olduğu vurgulanarak, Fiskobirlik'in bundan böyle devlete yük olmadan etkinliğini sürdürmesinin amaçlandığını ve birliğin kamu kaynaklarına mali yönden bağımlılığı ortadan kaldırılarak öz sermaye yapısının güçlendirildiği anlaşılıyor.

Fındık üreticisinin ve ülkemizin en büyük tarımsal kooperatifi durumundaki Fiskobirlik, yüksek fiyat vererek piyasa kurallarına uymamakla ve beceriksizlikle suçlanmıştır. Kredi bulamadığı ve üreticinin parasını ödeyemediği için ayrıca, suçlanmıştır. 2005 fındık alım sezonu başında, Net 6.25 YTL olarak açıklanan fiyat, 2006'da önemli oranda düşmüştür.

Fiskobirliğin, bilançosu temiz durumda, üreticiden aldığı ve depolarında bekleyen 50 bin ton fındık bedeli dışında kimseye bir kuruş borcu yoktur. Mal varlığı, gayrimenkulleri, Karadeniz'de çoğu ilçelerde bulunan marketleri (Fiskomarlar), kiraya verdiği fındık depoları vardır. Giresun'daki fındık işleme fabrikalarının değeri çok büyük rakamlara ulaşmaktadır.

Öte yandan Fiskobirlik, 2006 Mart ayı başında yaptığı son toplantısında, stoklarında bulunan fındıkların maliyetinin altında kesinlikle satılmamasına, gerekirse, şirketlerin ve gayrimenkullerin bir bölümünün satışa çıkarılmasına, karar vermiştir. İzleyen dönemde de, Fiskobirlik, fındık bedellerini ödeyebilmek için, çeşitli girişimlerde bulunarak, çözüm yollarının çoğunu denedi. Ama, olumlu bir sonuç alamadı. Tarım Kredi Kooperatifleri ile yapılan bir anlaşma ile 3.000.- YTL'ye kadar nakit olmak üzere, bir miktar da gübre karşılığı ödeme yapılması kararlaştırıldı. Ancak, üreticilerden pek talep görmedi.

Fiskobirlik, internet sitesinde, gayrimenkul satış ilanları vererek, bunun dışında aldığı ürünü tesislerinde işleyerek, kar elde etme yolunda adımlar atma kararı vermiştir. Ayrıca, yakın zaman içinde Fiskobirlik hiç ihracat yapmadığından, sadece, ihraç fiyat tekliflerinin daha düşüğünün fındık ihracatçısı firmalar tarafından verilerek önünün kesildiğini açıklamıştır.

Milli Fındık Şurası'nın Fındıkla İlgili Politika Önerileri

Üretimde verimlilik, kalite ve standardın bozulmaması için yapılması gerekenler; ülkelere yönelik tanıtım çalışmaları arttırılmalı ve ihraç edilecek fındık ürünlerinde kalite ve standarttan ödün verilmemelidir. Türk fındığının ihraç politikası, natürel iç fındığın yanı sıra, işlenmiş mamul ve yarı mamul oranı arttırılacak şekilde olmalıdır. İşlenmiş ürün çeşitlendirilmesinin arttırılmasına yönelik çalışmalara önemle hız verilmelidir. İşlenmiş ürünlerde Türk fındığını öne çıkararak, markalaşma yoluna gidilmelidir. İhracata yönelik üretimde, işlenmiş ürünlerdeki kalitenin arttırılması için CE, HACCP, ISO 9000 gibi sistemler uygulanmalıdır.

İç tüketim, fındık tüketen sanayiler, fındık ürünleri ve satış noktaları, pazarlama-dağıtım kanalları ile ilgili olarak, veri tabanı oluşturulmalı ve bir elden düzenlenmelidir.

Fındık rekolte tahmini, istikrarlı fiyatlar için bir zorunluluktur. 2844 sayılı fındık üretiminin planlanması ve dikim alanlarının belirlenmesine ilişkin kanuna göre fındık üretim alanlarının artması engellenmeli, Tarım Bakanlığı tarafından yürütülen alternatif ürün programının özellikle taban arazilerde uygulamaya konularak bu alanlarda ülke ekonomisine daha çok katkı sağlayacak ürünlere geçiş yapılmalıdır. Fındıkta birinci üretim bölgesi olan Doğu Karadeniz bölgesinde ekonomik ömrünü tamamlamış yaşlı ve verimsiz bahçeler bir program dahilinde verimli ve kaliteli çeşitler ile yenilenmelidir. Fidan talebini karşılamak için fidanlıklar tesis edilmelidir. Üreticilerin fındık yetiştiriciliğinde gübreleme, budama, hastalık ve zararlılarla mücadele ve hasat konularındaki bilgi eksiklikleri araştırmacı ve yayımcı kuruluşlar tarafında süratle giderilmelidir. Tarım arazilerinin bölünmesinin engellenmesi yönünde çalışmalar yapılarak ekonomik anlamda fındık aile işletmelerinin ihtiyaçlarını tarımsal faaliyetlerden karşılayabilecek yeterli büyüklükte olması için tedbirler alınmalıdır.

Küf, yani Aflatoksin oluşumu önlenmelidir. FKB ortak üretici menfaatlerini koruyabilen güçlü bir yapıya kavuşturulmalıdır. Ülkemizde mutlaka bir tarım politikası oluşturulmalıdır. Tarım politikası içinde fındık ile ilgili bir strateji belirlenmelidir. Fındıkta yıllar arası rekolte miktar farklılıklarına göre arz-talep dengesinin oluşumunda ürünün daha uzun süre sağlıklı muhafazası için “Lisanslı Depoculuk Sisteminin” başlatılması ve Fındık sektörünün ihtiyacı olan bir “Akredite Fındık Laboratuvarı” kurulmalıdır. Fındıkta borsa çalışmaları başlatılarak “Fındık Borsası” kurulmalıdır. Üreticiler kooperatifleri aracılığıyla, tüccarlar, sanayici ve ihracatçıların ve ithalatçıların fındık alım satımlarını bu borsalarda yapmaları sağlanmalıdır.

Fındık Araştırma Enstitüsü modernize edilerek, fındık konusunda çalışmaları olan teknik elemanlarla takviye edilmeli ve bünyesinde Fındıkta AR-GE çalışmalarını yapacak birim oluşturulmalıdır. Fındığın ham madde olarak değil, işlenerek ihraç edilmesi suretiyle hem katma değer sağlanmalı hem de istihdamın artırılmalıdır. Bunu için de fındık sanayindeki teşvikler, işletmelerin dikey birleşmelerini sağlayacak, ileri derecede işlenmiş fındığın ve fındık mamullerinin üretileceği entegre/tesisler sağlanması gerekmektedir.

Fındıktan birim alandan alınan verimi artırılması, kalitenin yükseltilmesi, üretim maliyetinin düşürülmesini sağlayacak orta ve uzun vadeli programlar hazırlanarak bunlara gerekli desteğin sağlanması gerekmektedir. Fındığın ticaretinin yapılabileceği, fuarların açılabilmesi ve kongrelerin düzenlenebileceği “Dünya Fındık Merkezi” kurulmalıdır. içerisinde fındıkla ilgili, bilimsel yayınlar, her türlü araç-gereçlerin sergilendiği, folklorik değerler dahil, seminer, konferans, sergi salonlarını içerecek şekilde “Dünya Fındık Merkezi” kurulmalı, bu merkezin bahçesinde değişik fındık çeşitleri yer almalıdır. Ülkemiz tarafından uluslar arası düzeyde fındık fuarları düzenlenmelidir. Fındık tarım işletmelerinin parçalanıp küçülmesini ve ekonomik olmaktan çıkmasını önlemek için “Miras Hukuku” üzerinde değişiklik yapılmalıdır. 1. Standart bölge üreticilerinin korunması için ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısı da göz önüne alınarak devlet sübvansiyonları gerekmektedir. Alternatif Ürün Projesi kapsamında fındığın yerine yetiştirilecek ürünlere verilen desteğin yeterli düzeyde olması sağlanmalıdır. gereken desteğin en azından çiftçilerin talebi olan 3-5 yıllık dönem boyunca ödenebilmesi gerekmektedir. Ülkemizin en önemli tarımsal ihraç ürünü olan ve Karadeniz insanının tek geçim kaynağı olan fındık mutlaka desteklenmelidir, bu destek ise kalite ve verimi artırmaya yönelik olmalıdır. Türkiye’de bütün fındık üreticilerine yönelik desteklemeden ziyade, verim ve kalitenin artırılmasını sağlamak için, örgütlenmiş ve ürününü örgütleri aracılığıyla pazarlayan, işletme kayıtlarını tutan vb. şartları yerine getiren, gerçek fındık çiftçilerine yönelik, seçici desteklemenin yapılması gerekmektedir. Bu anlamda fındık üreticilerinin mevcut örgütlenmesinin güçlendirilmesi teşvik edilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla bahsedilen şartları yerine getiren çiftçilere “fark ödemesi sistemi” (pirim sistemi) vb. araçlarla belirli bir geçiş dönemi boyunca gelir güvencesi sağlanabilmelidir.

3. MİLLİ FINDIK ŞURASI’ nın aldığı kararları ve bundan sonra alınması gereken kararların takibi, yönlendirilmesi, uygulanması için Kamu Kuruluşları ile etkin iletişimin sağlanmasıyla

ilgilenmek üzere, Kamu, Üniversite ve fındıkla ilgili on iki Kuruluş Temsilcisinin oluşturduğu “FINDIK HAKEM KURULU” bu Şuranın önemli bir kararıdır.

TMO'ya kredi Geçen sezon ekim ayında kentali (100 kilo) ortalama 886 dolardan işlem gören standart natürel iç fındık, bu sezonun aynı döneminde ortalama 443 dolardan alıcı buldu. Akbank, Toprak Mahsulleri Ofisine (TMO) 50 milyon dolar tutarında kredi sağladı. TMO'nun 18 ay vadeli krediyi fındık alım ve ticaretinde kullanacağı bildirildi.

Fındık alımlarını finanse etmek için 250 milyon dolara ihtiyaç duyduklarını belirten TMO Genel Müdürü İsmail Kemaloğlu, "Üç bankadan kredi temin ettik. Akbank'ın bu finansman içerisinde tek yerli banka. Diğer iki bankadan sağlanan 200 milyon dolar kredi ise kasım ayının ikinci haftasında kullanılacak" dedi. Milliyet Gazetesi, "Fındık ihracat geliri yarı yarıya düştü", <http://www.milliyet.com.tr/2006/11/02/ekonomi/eko08.html>

Geçici madde 1/E/3'de yer alan “kooperatif ve birliklere devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinden herhangi bir mali destek sağlanamaz” hükmüne karşılık, AB üyesi ülkelerde özerk ve bağımsız tarım satış kooperatifleri ve birliklerine bu yardımların yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, bu kooperatif ve birliklerin sahip olduğu fabrikalar şirketleştirilmişler ve Anonim Şirkete dönüştürülmüşlerdir (İnan,2004;124).

Özerkleştirme adı altında kooperatiflerin şirketleştirilmesi ve kooperatiflerin işletmeleri ile bağlarının kopartılması kooperatifçilik ilkelerine aykırıdır. Bu geçici madde ile, büyük bir kısmının küçük köylü üreticilerden oluşan geniş kesimlerin, büyük çoğunluğu yurtdışında bulunan büyük sanayicilerin insafına bırakıldığı görülmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüzde, fındık yetiştiriciliği, Karadeniz Bölgesi'nin, özellikle de Ordu ve Giresun illeri ekonomisinin can damarıdır. Ülke genelinde tarımdan geçimini sağlayan nüfus oranı %33 civarında iken, yöremizde bu oran %74'tür. Dış pazarlarda satış sansı bulunan tek ürünümüz olan fındık üretiminde, onun kadar yaygınlaşmış ve geniş bir üretici kesim ve onlara bağlı esnaf ve ticaret erbabının geliri açısından başka bir alternatif ürün yoktur.

2005'te ise fındıkta rekoltenin 500 bin ton civarında gerçekleşeceği tahmin edilmiş ve stokların tükenmesi ile de yüksek fiyat beklentisi oluşmuştu. Ancak, bu gerçekleşmemiş, sezonun son dönemlerinde fındık fiyatları serbest piyasada oldukça düşmüştür. Fındıktaki üretim fazlalığı sorununun çözümü için yöremizde kivi, Trabzon hurması gibi ek ürünlerin yaygınlaştırılması çalışmaları olumlu sonuç vermektedir. Fındık ihracatı yoluyla elde ettiğimiz dövizin 1 milyar Doların altına düşmemesi için de, yaklaşık 60-70 bin olan iç fındık tüketiminin artırılması ve ihracatta yöneldiğimiz Avrupa pazarlarının yanına yeni pazarların bulunması amacıyla fındık tanıtım çalışmalarının devam etmesi gerekmektedir. Öte yandan, Fındıkta tescil edilmiş ve marka olmuş yağlı, toplu, kara fındık cinsi gibi standart ürünümüz yok. Karışık harmanlıyoruz. Bu da fındığın kavrulurken değişik ısı derecelerinde kavrulmasını önlüyor ve kaliteyi düşürüyor. Fındık bahçelerimiz tarımdan kopan ve göç eden nüfus nedeniyle, verimsiz, bakımsız ve ormana dönüşme eğilimi var. Bu açıdan, bilinçli ve zirai kurallara uygun fındık üreticiliğine önem vermek ve böylece dönüm başına alınan ürünü artırmamız gerekmektedir. Yine, Bölgede fındık kırma tesisleri var. Sayıları giderek azalmaya devam ediyor. Ayrıca, tam kapasiteyle çalışmıyorlar. Sadece, bu tesislerde kabuğu kırılmış iç fındığı, dışarıya işlemeden satıyoruz. Artık, yörede de işlenmiş mamul ürünler, çikolata ve şekerlemelere, yeni tesislerin kurulması suretiyle geçmeliyiz.

Diğer önemli bir sorun ise fındık fiyatlarının istikrarsız, yani ürün bol olunca fiyatların düşük, az olunca da yüksek seyretmesidir. Bu da ülkemizin çok değişik illerinde yeni fındık alanları dikimini teşvik ediyor. AB ülkeleri, izledikleri OTP ile tarım ürünlerinin üretimini planlayarak, fiyatların dalgalanmasını önledikleri gibi, üreticiyi de tüketiciyi de koruyorlar. Fiyat istikrarını sağlayacak en önemli kuruluş, milyonlarca üyesi bulunan Fiskobirlik'tir.

Fiskobirlik, özerkleştirildi ama, borçlu ve finansman sıkıntılarını aşması için zamana ve devlet desteğine ihtiyaç duyuyor. Piyasaya düzenleyici ve fiyat istikrarı sağlayıcı regülatör görevi yaparak girmesi gerekiyor. Bir an evvel fındık fiyatlarının dış piyasalar spot olarak belirlendiği ve çok kısa aralıklarla değiştiği bu spekülasyon ortamından çıkılması gerekmektedir. Ancak, bunun için hükümet, üretici kooperatifleri birliği (Fiskobirlik), ziraat odaları, ihracatçı ve finans kuruluşları gibi tarafların bir araya gelerek fiyat politikası belirlemesi gerekmektedir. Yoksa iş piyasaya bırakılırsa istikrar ne rekolte ne de fiyatta sağlanamayacak ve ileride birçok sıkıntı ortaya çıkacaktır. Fiskobirlik finansman sıkıntısı içinde aldığı ürünün bedelini ödeyemiyor.

Destekleme Fiyat İstikrar Fonuna (DFİF) önceki dönemlerde kesilen kilogram başına 40 centlik ödemelerden biriken kaynaktan para bekliyor.

Fındıkta sıfır stok bulunması nedeniyle hem üreticinin kazandığı, hem devletin daha önce 1 milyarı bulmayan döviz girdisinin 2 milyara doğru yükseldiği, ihracatçının da yüzünün güldüğü 2005 yılı ortalarından sonra sorunlar giderek su yüzüne çıkmaya başlamıştır. ihracatçıların sözcüleri ile Fiskobirlik yöneticilerinin ulusal basın gündeminde yer alan karşılıklı suçlamalarda bulunmuşlardır. Tüm dünyanın tarımı ürünlere sübvansiyon vererek desteklediği günümüzde, devlet desteğinin tümünden kesilmesi, fiyatın piyasa güçlerinin denetimine bırakılması üreticimizi çok güç durumda bırakmıştır.

Bu nedenle fındık üreticisinin mutlaka devlet tarafından desteklenmesine devam edilmesi, üretimin planlanması suretiyle fındık fazlasının oluşmasının önüne geçilmesi ve fiyatta istikrarın sağlanması için devletin kontrolü gerekmektedir. Ancak, Fiskobirlik, siyasi etkiden arındırıldığından, özerk bir kooperatif şeklinde faaliyetlerini sürdürmek durumundadır. Yani, gücü oranında taahhütlere girmektedir. İhracata güçlü şekilde girmek ve dış piyasalarda kendini kabul ettirmek durumundadır. Artık Hazine'den kaynak beklenmemektedir. Ancak, DFİF kredileri gibi imkanlardan da eşit şekilde faydalanılmak durumundadır.

2 Milyar Euro'nun üstünde tarım ürünü ihracatı yaptığımız AB ülkeleri bu tür ürünlerin % 85 alıcısı durumundadır. Yöremizde bulunan üretim potansiyelinin değerlendirilerek İsrail'in Trabzon hurması dünya ihracat şampiyonluğunu elinden almamızın mümkün olduğu görülmektedir.

AB ile tarım sistemi uyumunu maalesef kendi finansman olanaklarımızla gerçekleştirmek zorundayız. Çünkü DTÖ kararları gereği 2015 yılında tüm tarım desteklemeleri ve fon katkıları kaldırılmış olacaktır. AB'nin de bize bu nedenlerle 2015 yılından sonra tam üyelik vereceği bazı Prof.Dr. Gülten KAZGAN gibi önemli iktisatçılarımız tarafından ileri sürülmektedir.

FİSKOBİRLİK sadece fındığı üreticiden alan, depolayan sonra tekrar ihracatçılara satan bir kurum olarak çalışmayı terk etmeli, Aldığı fındığını tesislerinde işleyerek iç ve dış piyasaya kendisi sürmeli,sağlanacak değerleFİSKOBİRLİK şirketlere karşı çiftçiden yana piyasada

düzenleyici görev görmeli, üretimden pazarlamaya zincirin her halkasına FİSKOBİRLİK egemen olmalıdır.

KAYNAKLAR

Bia Haber Merkezi (2002), “57. Hükümet ve Tarım”, (çevirimiçi) <http://www.bianet.org/2002/10/22/13917.htm>, erişim: 01.12.2006.

Bozoğlu, Mehmet (2003), “Türkiye’de Fındık İhtisas Borsasının Kurulabilmesi İmkanları ve Hamburg Borsası Gerçeği”, *Fındık Borsası Paneli*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 8 Ekim 2003, Trabzon Ticaret Borsası, Baskı: Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon.

Güzel Ordu Gazetesi (2006), “Üretici Fiskobirlik’e Sahip Çıkmalı”, Sayı 43, Ekim-Kasım 2006, İstanbul.

İktisadi ve Kalkınma Vakfı (İKV) (2000), *Amsterdam Antlaşması Bütünleştirilmiş*

Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları, Yayına Hazırlayan: Yrd. Uzman Cenk Bolayır, İKV Yayın No:162, 2. Baskı, İstanbul.

İktisadi ve Kalkınma Vakfı (İKV) (2001), *Avrupa Birliği’nin Ortak Tarım Politikası*

ve Türkiye’nin Uyumu, Hazırlayan: Ing. Laura Berende-Verhoeven, Editör: Hürem Cansevdi, İKV Yayınları, İstanbul.

İktisadi ve Kalkınma Vakfı (İKV) (2004), *15 Soruda 15 AB Politikası Avrupa Birliği’*

nin Ortak Tarım Politikası, Yayına Hazırlayan: Yrd. Uzman Armağan Candan, İKV Yayınları, İstanbul.

Kanal B T.V. (2006), “Fiskobirlik 2006’da 42 bin ton fındık aldı”, 24.11.2006, (çevirimiçi) <http://www.kanalb.com.tr/haber.php?id=10838>, erişim: 01.12.2006.

Kazgan, Gülten (2004), “Prof.Dr.Gülten Kazgan:AB tarihinde ilk kez açık uçlu müza-

kere yapılıyor”, *İş Dünyası Dergisi BusinessNews*, Yıl:2, Sayı:13, Kasım 2004, İstanbul, 2004.

Minibaş, Türkel (2006), “Türkiye tarımının kapitalistleşmedeki sancılı dönüşümü”, *İktisat Dergisi*, Sayı:477 Eylül 2006, ISSN 1302 3535, İstanbul.

Özcüre, Gürol (2006), “Fiskobirlik’te Kaynak Arayışlarına Rağmen Geç Ödeme Mağduriyeti Sürüyor”, *Kuzey noktası*, Yıl:1, Sayı:3, Mart 2006, Ankara, ss. 4-7.

Özcüre, Gürol (2004a), “Sorun 2: AB Tarım Politikasına Uyum”, *Hizmet Gazetesi*, 11 Ekim 2004, Ünye, Ordu, s. 3.

Özcüre Gürol, (2004b), “Avrupa Birliği Tarım Politikaları ve EUREPGAP Ürün Standartları”, I.Trabzon Hurması Yetiştirme ve Pazarlama Sempozyumu”, 25-26 Kasım 2004, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fak.Yayın No:2, Ünye, Ordu, ss.79-94.

Özkaya, Tayfun (2006), “Türkiye’de tarımın çöküşünü kabullenecek miyiz?”, *İktisat Dergisi*, Sayı:477 Eylül 2006, ISSN 1302 3535, İstanbul.

Serin, Vildan, Arıcan, Erişah (2006), “Dünya ticaret Örgütü ve AB İkileminde Türkiye’nin Tarım Politikaları”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:3, Sayı:8, ISSN:1304-766X, İstanbul.

Şahin, Adem (2005), “Türk tarımında tarım satış kooperatiflerinin yeri”, *Ekonomik Forum*, Temmuz 2005, İstanbul, ss.64-67.

Tekinalp, Ünal, Tekinalp, Gülören (2002), *Avrupa Birliği Hukuku*, Katkıda Bulunanlar Atamar/Oder/Okutan Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yenilenmiş 7. Bası, İstanbul.

Yıldırım, Ali Ekber (2006), “Tarım ve gıda ürünlerinde analizin önemi...”, *Dünya Gazetesi*, 13.12.2006, (çevirimiçi),